

Ο Όμιλος 'Αριστόβουλος Μάνεσης' αποχαιρετά τον επίτιμο πρόεδρό του, Δημήτρη Τσάτσο

Έσβησε ένας ακόμη σημαντικός Έλληνας συνταγματολόγος, ο Δημήτρης Θ. Τσάτσος. Ο αναγνωρισμένος και τιμημένος, διεθνώς, καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου και της Πολιτειολογίας σε ελληνικά και γερμανικά πανεπιστήμια, έκλεισε τα μάτια του τις ίδιες μέρες που η Ελλάδα χρεοκοπούσε και διασυρόταν διεθνώς, την ίδια στιγμή που δοκιμάζεται συθέμελα το πολιτικό σύστημα, που προήλθε από την μεταπολίτευση του 1974. Η αγγελία του θανάτου του συνέπεσε με την προαναγγελία ότι ο κύκλος της συνταγματικής μεταπολίτευσης κλείνει. Αυτό για το οποίο πάσχιζε ο ίδιος, προσωπικά, από τα χρόνια της δικτατορίας και συνέβαλε καθοριστικά στην εγκαθίδρυσή του, δεν το είδε να ολοκληρώνεται. Μπορούμε σήμερα να πούμε -αντιγράφοντας μια φράση από τον πρόλογο στο βιβλίο του Δημήτρη Τσάτσου 'Ελληνική Πολιτεία', 1974-1997 που έγραψε ο αγαπημένος φίλος του Κ. Τσουκαλάς: «όπως και η νοσταλγία έτσι και η πολιτική και η πολιτεία δεν είναι πια εκείνες που ήταν, ή τουλάχιστον εκείνες που θα θέλαμε ίσως να είναι».

Υφυπουργός Παιδείας στην κυβέρνηση εθνικής ενότητας το 1974 και γενικός εισηγητής όλης της αντιπολίτευσης για το Σύνταγμα του 1975, ο Δημήτρης Τσάτσος είχε το χάρισμα να στοχάζεται την Πολιτεία και να γράφει γι' αυτήν, και παράλληλα να δρα πολιτικά, ως βουλευτής άλλοτε του εθνικού κοινοβουλίου και άλλοτε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αναζητώντας διαρκώς μια ιδανική σύνθεση και ισορροπία ανάμεσα στα δύο ευγενή πάθη του: την αγάπη του για την ιδεατή Πολιτεία και την πίστη του στην αξία και στη δύναμη της πολιτικής. Η ιδέα της Πολιτείας τον ενέπνεε και η πολιτική τον προκαλούσε ακατάπαυστα.

Εμπνευσμένος δάσκαλος και συγγραφέας, επιδόθηκε με αφοσίωση σε μια πρωτότυπη, βαθυστόχαστη και εντυπωσιακά πλούσια συγγραφή στη γερμανική και ελληνική γλώσσα, μελετών και συγγραμμάτων, που σχετιζόταν με το Σύνταγμα, την έννοια της πολιτικής και της δημοκρατίας, με την πολιτεία και τα κόμματα, και τις τελευταίες δύο δεκαετίες, με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η «Πολιτεία», το ύστατο στα ελληνικά, έργο του, ώριμος καρπός μιας ακατάπαυστης πνευματικής δραστηριότητας, που δεν πρόλαβε να το χαρεί, αποτελεί το απαύγασμα της σκέψης του, την τελευταία του πνευματική παρακαταθήκη.

Πολυσύνθετη προσωπικότητα, προικισμένη με ασυνήθιστη ευφυΐα, εξαιρετικός χειριστικός της γλώσσας και γοητευτικός ρήτορας, ευχάριστος συνομιλητής με λεπτό και οξύ χιούμορ, άφηνε να αναβλύζει

αβίαστα από τη γραφή και τον προφορικό λόγο του η κλασική του παιδεία, η βαθιά καλλιέργειά του και η αγάπη του για τις τέχνες και ειδικά για την μουσική, μαζί με την ευγένεια της καταγωγής του.

Τις τελευταίες δεκαετίες της ζωής του τις αφιέρωσε στην ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης συμμετέχοντας, ως ευρωβουλευτής, στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι με εισηγήσεις και καίριες παρεμβάσεις στα θεσμικά ζητήματα της Ευρώπης και με την καθοριστική συμβολή του στη διαμόρφωση των συνθηκών του Άμστερνταμ, της Νίκαιας και της αποτυχημένης απόπειρας καθιέρωσης ενός ευρωσυνάγματος. Την προσωπική πικρία και απογοήτευση που είχε αισθανθεί από το ανεκπλήρωτο των πολιτειακών οραμάτων του στην Ελλάδα, τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης, την αντιστάθμισε εν μέρει με τη δημιουργική παρουσία του στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για μια δεκαετία.

Το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης και ειδικά η Νομική Σχολή είχε την τύχη να τον συγκαταλέξει στα μέλη της, αφού σε αυτήν ξεκίνησε την πανεπιστημιακή του καριέρα ως τακτικός καθηγητής της έδρας του Γενικού Δημοσίου Δικαίου 1974, πλαϊ στον Αριστόβουλο Μάνεση που κατείχε στην έδρα του Συνταγματικού Δικαίου. Η Νομική διένυε τότε την πιο ένδοξη περίοδο της ιστορίας της. Το Τμήμα Νομικής αναγνωρίζοντας την σημαντική προσφορά του στην ελληνική και ευρωπαϊκή επιστήμη του Συνταγματικού Δικαίου τον αναγόρευσε το 2003 επίτιμο διδάκτορα, .

Ο Όμιλος «Αριστόβουλος Μάνεσης» έζησε αυτές τις μέρες, βουβά, ακόμη μια απώλεια -λίγους μόνο μήνες μετά την απώλεια του Γιώργου Παπαδημητρίου- του επίτιμου Προέδρου του, του ανθρώπου που εμπνεύστηκε και πρωτοστάτησε για την ίδρυσή του. Τη θλίψη μας την συνοδεύει το βάρος μιας πνευματικής κληρονομιάς, που αισθανόμαστε να μας βαραίνει όλο και πιο πολύ και βλέπουμε να μεγαθύνει διαρκώς την συναίσθηση της ευθύνης για τη διατήρηση και συνέχιση της παράδοσης ενός δημοκρατικού, ευρωπαϊκού συνταγματισμού, που ξενικά από τον Σβώλο, περνά από τον Μάνεση και φθάνει σήμερα μέχρι τον Τσάτσο.

Το μέλη του Συντονιστικού Συμβουλίου και όλα τα μέλη του Ομίλου υποκλίνονται στην μνήμη του Δημήτρη Τσάτσου, αποχαιρετώντας τον δάσκαλο, τον συνάδελφο και φίλο. Καταθέτουν, συμβολικό στεφάνι στον ιστότοπο του Ομίλου μαζί με την ανάρτηση της φωτογραφίας του.

Στην Άννα και στην Αλεξία, τις θυγατέρες του, εκφράζουμε τα πιο θερμά συλλυπητήριά μας και τις ευχόμαστε ολόψυχα ο πόνος τους να σβήσει σύντομα μέσα στην τρυφερή ανάμνηση του πατέρα τους.

Για τον Όμιλο ο Πρόεδρος
Αντώνης Μανιτάκης